

วิธีการของนวนิยายไทยที่แสดงทัศนะทางสังคม ระหว่าง พ.ศ. 2468-2477

ความสำคัญทางสังคมในประเด็นต่าง ๆ ที่พบในนวนิยายไทยดังกล่าวแล้วในบทที่ 3 นั้น เมื่อพิจารณาในแง่ความลึกซึ้ง อาจแบ่งได้เป็น 3 ระดับ คือ

ระดับแรก เป็นเพียงการสะท้อนให้เห็นสภาพสังคมที่เป็นอยู่ในสมัยของนวนิยายแต่ละเรื่อง เช่น ความแตกต่างระหว่างความเป็นอยู่ของคนในสังคม ความเหลื่อมล้ำค่าสูง ค่านิยมที่มีอยู่ในสังคม ตลอดจนสภาพสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง เช่น สภาพบ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลง และการรับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาใช้ในสังคมไทย ฯลฯ การสะท้อนภาพสังคมดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นความสนใจของผู้ประพันธ์ และผู้ประพันธ์ได้เลือกนำเฉพาะรายละเอียดที่ตนต้องการสะท้อนให้ผู้อ่านเห็นมาใช้ในนวนิยายของตน

ในระดับที่สอง นอกจากผู้ประพันธ์จะเสนอภาพสังคมในระดับต่าง ๆ แล้ว ยังได้แสดงทัศนะของผู้ประพันธ์ที่มีต่อสภาพนั้น ๆ ทัศนะดังกล่าวนี้แสดงโดยการตั้งคำถามเรื่องสภาพสังคม หรือวิพากษ์วิจารณ์สภาพสังคมโดยตรง ส่วนในอีกทางหนึ่ง ผู้ประพันธ์แสดงทัศนะเช่นเดียวกัน โดยผ่านทางตัวละคร

ส่วนในระดับที่สาม นอกเหนือจากการวิพากษ์วิจารณ์ และแสดงทัศนะเกี่ยวกับสภาพสังคม ผู้ประพันธ์ได้เสนอการแก้ไขสภาพสังคม หรือเสนอทางออกให้แก่ปัญหาที่ตนหยิบยกขึ้นมาวิพากษ์วิจารณ์ การแสดงทัศนะในระดับนี้อาจกล่าวได้ว่า มีผลทางสร้างสรรค์สูงสุด ในเมื่อผู้ประพันธ์ให้แนวทางสำหรับยุคข้อขัดแย้งที่ตนเสนอ

เป็นที่เห็นได้ชัดว่ามีในนวนิยายที่แสดงทัศนะทางสังคมในสมัยรัชกาลที่ 7 ทุกเรื่อง จะมีประเด็นทัศนะทางสังคมที่สามารถจัดเข้าในระดับความลึกซึ้งในการเสนอทัศนะได้ทั้ง 3 ระดับ นวนิยายบางเรื่องเสนอทัศนะทางสังคมเพียงระดับเดียว บางเรื่องเพิ่มการเสนอทัศนะทางสังคมในระดับที่สอง และบางเรื่องเสนอทัศนะในระดับที่สามด้วย ในที่นี้จะวิเคราะห์หลักวิธีที่ผู้ประพันธ์นวนิยายใช้ในการแสดงทัศนะทางสังคม

คามระดับต่าง ๆ ข้างต้น เหตุที่ทำให้ของการวิเคราะห์ทฤษฎีก็คือ เนื่องจากนวนิยายใน
 ช่วงเวลาดังกล่าวนี้อยู่ในระยะเวลาเริ่มต้นของการประพันธ์นวนิยายที่มีลักษณะเป็นของไทย
 โดยพัฒนามาจากนวนิยายแปลของตะวันตก และแตกต่างทางรูปแบบจากวรรณกรรมไทยใน
 ลักษณะเก่าซึ่งส่วนมากเป็นงานประพันธ์ร้อยกรอง ผู้ประพันธ์นวนิยายจึงต้องใช้วิธีการซึ่ง
 ยังมีได้มีการพัฒนามากนัก และอาจต้องหาวิธีการของตนเองด้วย โดยเฉพาะเมื่อผู้
 ประพันธ์มีวัตถุประสงค์ที่จะเสนอภาพความเป็นจริงของสังคม หรือมีวัตถุประสงค์ทางสังคม
 ในระดับที่สองและระดับที่สาม การวิเคราะห์รายละเอียดต่าง ๆ ในนวนิยายทำให้เรา
 สามารถเห็นทฤษฎีที่ผู้ประพันธ์ใช้เพื่อใ้นวนิยายเรื่องนั้น ๆ สนองวัตถุประสงค์ของตน
ทฤษฎีที่ใช้ในการแสดงถึงความสัมพันธ์ทางสังคมระดับแรก

ในการแสดงทัศนะทางสังคม โดยการสะท้อนสภาพสังคมในระดับที่ผู้ประพันธ์
 แสดงความตระหนักในสภาพสังคมเท่านั้น วัตถุประสงค์ของผู้ประพันธ์จะเป็นเพียงความ
 ถูกต้องในการเสนอภาพที่เป็นจริง ซึ่งในขั้นนี้ ประสบการณ์ของผู้ประพันธ์เป็นปัจจัยสำคัญ
 ที่ทำให้เกิดความสำเร็จในการเสนอภาพจำลองความเป็นจริงในสังคม วิธีการที่พบคือ

การเสนอภาพชีวิตสองด้านของคนในสังคม วิธีการดังกล่าวนี้ ผู้ประพันธ์
 ใช้ในการสะท้อนภาพสังคมในเรื่องความเหลื่อมล้ำค่าสูง ผู้ประพันธ์ได้เสนอภาพชีวิต
 ของคนในสังคม เช่น ภาพชีวิตของชนชั้นสูง หรือ ภาพชีวิตของสามัญชน ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง
 เพียงฝ่ายเดียว ดังเช่นนวนิยายรักที่เข้าไปที่มิได้แสดงความตระหนักในสภาพสังคม หากแต่
 ได้สะท้อนภาพชีวิตของคนทั้งสองกลุ่ม เพื่อแสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างชีวิตความ
 เป็นอยู่ของคนทั้งสองระดับชั้น ในการสะท้อนภาพดังกล่าวนี้ผู้ประพันธ์ได้ใช้ทฤษฎีต่างกัน
 ในการให้ภาพสรุปแก่นุภาพในเรื่องความเหลื่อมล้ำค่าสูงในสังคม กล่าวคือ

การเสนอภาพความแตกต่างระหว่างชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคม
 โดยผู้ประพันธ์ไม่แสดงความเห็นโดยตรง ผู้ประพันธ์ให้รายละเอียดด้วยการบรรยาย
 ของผู้ประพันธ์เอง และผ่านทางความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร ด้วยวิธีการทั้งสองประ
 การนี้ ผู้ประพันธ์ไม่กล่าวถึงความแตกต่างว่าเป็นความเหลื่อมล้ำค่าสูงโดยตรง แต่
 พยายามเสริมรายละเอียดเล็ก ๆ น้อย ๆ ในช่วงตอนที่แสดงความแตกต่างใหญ่ผ่าน

โคซอสรูปนั้นด้วยตนเอง วิธีการดังกล่าวนี้เห็นได้ชัดเจนในนวนิยายของคอกไม้สดเรื่อง กรรมเก่า และ สามชาย ผู้ประพันธ์บรรยายความรู้สึกภายในจิตใจของนุช ซึ่งเป็นตัวละครเอกในนวนิยายเรื่อง กรรมเก่า ในลักษณะของความไม่คุ้นเคย และรู้สึกถูกคุกคาม ความเป็นอยู่ของบ้านในชนบทว่าเป็น "ที่อันป่าเถื่อน"¹ และบรรยายสภาพที่อยู่อาศัยซึ่งทำให้นุชเกิด "ความฉงนสนใจ"² เพราะแตกต่างกับความเป็นอยู่เดิมของตนในฐานะธิดาของคุณหญิงรัตนวาที แม่แต่ลักษณะทางและกิริยาของข้าราชการชนบท เช่น หลวงบำรุงประจักษ์ราชบุรุษ ผู้ประพันธ์ก็สะท้อนความแตกต่างจากข้าราชการชั้นสูงผู้คุ้นเคยกับราชสำนักยุโรป เช่นพระยารัตนวาทีให้เกิดขึ้นโดยการสังเกตของนุชว่า "ราวกับฟ้ากับดินนำพิศวงเสียนี้กระไร"³ รายละเอียดทำนองนี้ช่วยให้ผู้อ่านมองเห็นภาพความแตกต่างในความเป็นอยู่ และลักษณะที่แตกต่างกันระหว่างคนสองระดับชั้น อันจะนำผู้อ่านไปสู่ความคิดในเรื่องความเหลื่อมล้ำค่าสูงซึ่งผู้ประพันธ์มุ่งแสดง ผู้ประพันธ์บรรยายให้นุชรู้สึก "ฉงน" และ "พิศวง" เนื่องจากนุชเคยประสบพบเห็นแต่ความเป็นอยู่ในระดับสูงซึ่งตนได้รับการเลี้ยงดูมา นอกจากนี้ ผู้ประพันธ์บรรยายลักษณะของนุชตั้งแต่ต้นในแบบของเด็กสาวที่ขี้อวดสิทธิ์ ไม่เคยมีจิตสำนึกในเรื่องความเหลื่อมล้ำค่าสูง จนกระทั่งต่อมา อัมพร พี่สาวได้อธิบายให้นุชเข้าใจว่า สาเหตุที่นุชและอัมพรต้องพลาดการแต่งงานกับชายที่เหมาะสมไป เนื่องจากเธอทั้งสองแท้จริงแล้วมีชาติกำเนิดต่ำกว่าที่ตนในสังคมทั่วไปเข้าใจ ภาพรวมจากรายละเอียดเหล่านี้ทำให้ผู้อ่านมองเห็นความเหลื่อมล้ำค่าสูงในที่สุด เพราะแม้ผู้ประพันธ์มิได้กล่าวถึงโดยตรง แต่ก็เลือกรายละเอียดที่ทำให้ผู้อ่านต้องเห็นเช่นเดียวกับที่ผู้ประพันธ์ต้องการให้เห็น

คอกไม้สดใช้วิธีการนี้ในนวนิยายเรื่อง สามชาย โดยบรรยายความรู้สึก

¹ คอกไม้สด, กรรมเก่า, หน้า 78.

² เรื่องเดียวกัน.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 66.

ประหลาดใจที่เกิดขึ้นแก่เด็กชายรศันเมื่อได้เห็นเด็ก ๆ ในตระกูลขุนนางมีเครื่องประดับ และมีสภาพความเป็นอยู่ที่แตกต่างไปจากตน ความรู้สึกที่เกิดขึ้นคือความ "พิศวง"¹ เช่นเดียวกับนุชในนวนิยายเรื่อง กรรมเก่า จากการบรรยายภาพที่เด็กชายรศันเห็นมาอย่างผู้อ่าน ทำให้ผู้อ่านมองเห็นความเหลื่อมล้ำค่าสูง วิธีการนี้เป็นวิธีซึ่งผู้ประพันธ์เลือกใช้ แสดงความตระหนักของทนายมีความเหลื่อมล้ำค่าสูงอยู่ในสังคม

ลักษณะการเสนอภาพสังคมของคอกไม้สด เป็นการเสนอภาพที่มีโครงสร้างให้กับผู้อ่าน หากแต่ให้ผู้อ่านสรุปใจเอง นำเสียงที่แสดงอยู่ในการเสนอภาพจึงไม่ใช่คำเสียงที่แสดงต่อผู้อ่านว่า ความเหลื่อมล้ำค่าสูงนั้นเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ และมีใครแสดงนำเสียงที่สื่อให้ผู้อ่านมองเห็นความชอบหรือไม่ชอบของผู้ประพันธ์ต่อภาพสะท้อนดังกล่าว วิธีการเสนอภาพของคอกไม้สดจึงอยู่ในลักษณะเสนอภาพจำลองความเป็นจริง โดยมีใครแสดงความคิดเห็นโดยตรง อย่างไรก็ตาม ผู้อ่านจะพบนำเสียงที่แสดงความคิดเห็นใจตัวละครเอกที่เป็นสามัญชน ผู้ตกอยู่ในสถานะที่ต่ำกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับคนชั้นสูง ดังเช่นที่บรรยายอยู่ในตัวละคร เช่น ละมุน และ รศัน ในนวนิยายเรื่อง สามชาย และนุชในนวนิยายเรื่อง กรรมเก่า

2. การเสนอภาพความแตกต่างระหว่างชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคม โดยผู้ประพันธ์แสดงความเห็นโดยตรง ด้วยการบรรยายของผู้ประพันธ์ หรือการสร้างบทสนทนาโดยไขข้อความที่แสดงให้เห็นความเหลื่อมล้ำค่าสูงอย่างชัดเจน วิธีการนี้พบในนวนิยายของศรีบูรพาเรื่อง ลูกผู้ชาย และนวนิยายของ ป. อินทรปาลิตเรื่อง ยอดสงสาร ในนวนิยายเรื่องนี้ ผู้ประพันธ์ไม่เพียงแต่บรรยายหรือสร้างบทสนทนาที่กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างคนสองระดับชั้นเท่านั้น แต่ได้บรรยายและสร้างบทสนทนาซึ่งเน้นให้เห็นพฤติกรรม ทักษะ และหน้าที่ที่คนทั้งสองระดับชั้นมีต่อกัน อันเป็นเครื่องแสดงให้เห็นความเหลื่อมล้ำค่าสูงด้วย

¹คอกไม้สด, สามชาย, หน้า 19.

ในนวนิยายเรื่อง ลูกผู้ชาย ผู้ประพันธ์แสดงทัศนะโดยตรงถึงความสัมพันธ์
 ฉันทน์เพื่อนสนิทระหว่าง รำพรรณ และ มาโนช ว่า ทั้งสองไม่น่าจะเป็นเพื่อนสนิทกันได้
 เพราะฐานะตระกูลต่างกันมาก โดยกล่าวถึงเหตุผลที่สนับสนุนคำบรรยายของผู้ประพันธ์
 เองว่าเด็กในตระกูลขุนนางคนอื่น ๆ ใ้รับคำอบรมสั่งสอนมาให้คบหากับเด็กลูกคนจน¹
 และให้ มาโนช กล่าวต่อ รำพรรณ ว่า คนชั้นสูงส่วนใหญ่คิดว่าพวกเขาเองนั้น "เกิดในเมือง
 ท่า"² นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังแสดงให้เห็นท่าทีของ คีรี เด็กในตระกูลขุนนาง ซึ่งถูกเด็ก
 ชั้นต่ำโดยเลาะควยนำเสียงประชดประชันว่า "อีกประการหนึ่งก็โดยนิกทงวาทิตาของ
 คนเป็น เจ้าคุณเจ้าข้า ใหญ่โตโออาอยู่ ในกระทรวงธรรมการ"³ และบรรยายความคิด
 ของ คีรี ซึ่งสะท้อนให้เห็นพฤติกรรมของคนชั้นสูงส่วนใหญ่ในสายตาของผู้ประพันธ์ว่า
 เมื่อ คีรี โตขึ้นก็ได้ "ความรู้ใหม่" เพิ่มขึ้น คือเห็นว่าการวางตัวสูง แสดงความเยอหยิ่ง
 คำพองดุก เป็น "สมบัติที่ลูกผู้คิมตระกูลทิ้งกระทำ"⁴ แม้ผู้ประพันธ์จะมีใจแสดงต่อผู้อ่าน
 ว่า เด็กในตระกูลสูงจะมีท่าทีดังเช่น คีรี ทั้งสิ้น เพราะ รำพรรณ และ ทำนอง ยังเป็นตัวอย่าง
 ในคำนี้ แต่ผู้ประพันธ์ได้ใช้คำที่แสดงให้เห็นว่า คนชั้นสูงส่วนใหญ่มีท่าทีเช่นเดียวกับ คีรี
 เพราะ คีรี พนจากวัยเด็กมาสู่ "ความรู้ใหม่" ที่ คีรี สังเกตได้จากสังคม การใช้คำเหล่านี้
 นี้เป็น ฆกร่องชี้ให้เห็นน้ำเสียงที่แสดงถึงความไม่พอใจต่อพฤติกรรมดังกล่าว ในการ
 เสนอภาพความแตกต่างทางระดับชั้นของคนในสังคมดังกล่าวนี้นี้ จะเห็นได้ว่า ศรีบูรพา
 ใช้วิธีบอกกล่าวโดยตรงต่อผู้อ่านให้เห็นความแตกต่างนั้น

ป. อินทรปาลิต แสดงความเหลื่อมล้ำค่าสูงด้วยการสร้างบทสนทนาในนวนิยาย
 เรื่อง ยอดสงสาร ให้ตัวละครซึ่งเป็นสามัญชนกล่าวถึงความแตกต่างระหว่างตนกับ

¹ ศรีบูรพา, ลูกผู้ชาย, หน้า 8.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 126-127.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 61. ชัดเส้นใต้เป็นการเน้นโดยผู้เขียน

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 32.

ขุนนาง นอกจากนั้นยังกล่าวไว้ว่าชีวิตของตัวละครซึ่งเป็นคนชนบทนั้น ไม่เหมือน "ท่านขุนนางวางน้ำที่มีเงินทองเป็นหลักฐาน"¹ และให้ตัวละครเอกชาวชนบทกล่าวเปรียบเทียบกับขุนนางว่าตนมิไคมี "วงศ์ศาคณาญาติเป็นเชื้อสายขุนนาง" พวกเขาจึงต้องทำงานหนัก และไม่มีเกียรติยศใด ๆ² การเปรียบเทียบทั้งโดยการบรรยายของผู้ประพันธ์และโดยการสร้างบทสนทนาที่แสดงความคิดเห็นในเรื่องค่านิยมทางสังคมให้แก่ตัวละครดังกล่าวนี้ นับว่าเป็นวิธีการที่ผู้ประพันธ์สรุปความคิดที่ตนมีต่อสังคมให้แก่ผู้อ่านโดยตรง

วิธีการของศรีบูรพา และ ป. อินทรปาลิต ในนวนิยายดังกล่าวข้างต้นเป็นการเปรียบเทียบความแตกต่างด้วยวิธีบอกแก่ผู้อ่านอย่างชัดเจน โดยเฉพาะเมื่อใช้วิธีการบรรยายจากสายตาของผู้ประพันธ์เอง วิธีการเช่นนี้แตกต่างจากวิธีการของคอกไม้สดในนวนิยายเรื่อง กรรมเก่า และ สามชาย อันเป็นวิธีเสนอภาพผ่านทางความคิดของตัวละคร และมีไคสรूपให้แก่ผู้อ่านอย่างชัดเจนว่า ความแตกต่างที่เป็นอยู่นั้นเป็นความแตกต่างระหว่างสามัญชนกับขุนนาง

อย่างไรก็ตาม จากวิธีการเสนอเรื่องของผู้ประพันธ์ทั้งสาม จะพบลักษณะรวมกันคือ ผู้ประพันธ์แสดงความตระหนักในเรื่องความเหลื่อมล้ำค่าสูง และแสดงความรู้สึกของผู้ประพันธ์เองผ่านการบรรยายบางและการสร้างตัวละครบาง แต่เนื่องจากความคิดหลักของเรื่องมิไคมุ่งแสดงทัศนะในเรื่องความเหลื่อมล้ำค่าสูง ผู้ประพันธ์จึงมิไค้นำปัญหาดังกล่าวมาวิเคราะห์และมีไคมีการตัดสินเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าว ส่วนในระหว่างสองวิธีการที่ผู้ประพันธ์ใช้ต่างกันนั้น จะสังเกตเห็นว่าวิธีการของคอกไม้สดปล่อยให้ผู้อ่านมีอิสระเต็มที่ ส่วนผู้ประพันธ์ที่มีความต้องการจะให้ผู้อ่านมีความคล้อยตามตน ก็จะลอมวงความคิดด้วยการให้ขอสรุปของผู้ประพันธ์เอง วิธีการทั้งสองนี้มิไคเป็นวิธีการที่มีข้อไคเปรียบเสียเปรียบกว่ากัน แต่เป็นวิธีการที่บังถึงเจตนามากกว่า

¹ ป. อินทรปาลิต, ยอดสงสาร, หน้า 7.

² เรื่องเดียวกัน.

การสร้างตัวละครให้สะท้อนข้อดีอื่น ๆ ของผู้ประพันธ์ ข้อสังเกตในที่นี้
 ใ้แก่การมองเห็นความเปลี่ยนแปลงบางอย่างของสังคม เช่น การเปลี่ยนสถานะทาง
 สังคมของบุคคล ลักษณะที่เป็นอยู่และที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้หญิง เป็นต้น จากการพิจารณา
 ข้อสังเกตเหล่านี้ พอจะมองเห็นได้ว่า ผู้ประพันธ์ไม่มีความเห็นขัดแย้ง และไม่ต้องการ
 วิพากษ์วิจารณ์ ในขณะเดียวกัน เมื่อเสนอทัศนะในบางประเด็นก็อาจจะมีน้ำเสียงที่สอดคล้อง
 อดกับค่านิยมและพฤติกรรมที่มีอยู่เดิมในสังคม บางครั้งการสร้างตัวละครเพื่อวัตถุประสงค์
 ประสงค์ดังกล่าวนี้เป็นลักษณะกลุ่มเพื่อการเปรียบเทียบ กล่าวคือ สร้างตัวละครข้าง
 เคียงเพื่อเน้นบทบาทของตัวละครหลักซึ่งเป็นตัวแทนความคิดที่ผู้ประพันธ์มุ่งเสนอ

วิธีการดังกล่าวมานี้จะพบในนวนิยายเรื่อง ลูกผู้ชาย ของศรีบูรพา ศักรของ
เจ้าหลอน และ นิจ ของคอกไม้สด ผู้ประพันธ์ใช้วิธีการนี้โดยอาศัยกลวิธีสร้างบทบาท
 ของตัวละคร และสร้างคำพูด หรือสร้างบทสนทนาของตัวละคร

1. การสร้างบทบาทของตัวละคร ในนวนิยายเรื่อง ลูกผู้ชาย ผู้ประพันธ์
 สร้างบทบาทของตัวละคร 3 ตัว คือ มาโนช ท่านอง และคีรี มาสนับสนุนแนวคิดที่ว่า
 ยิ่งได้รับการศึกษาในระดับสูงเพียงใด ก็จะช่วยให้มีโอกาสเลื่อนสถานะทางสังคมได้สูง
 ขึ้นเพียงนั้น มาโนช และ ท่านอง เป็นตัวละครที่ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นว่าการศึกษาคือ
 เป็นเหตุให้ได้เข้ารับราชการเมื่อมีตำแหน่งหน้าที่ทางงานดี ก็มีสถานะทางสังคม
 สูงขึ้น นอกจากนั้นยังแสดงให้เห็นว่า คนที่มีฐานะตระกูลต่างกันก็สามารถประสบความสำเร็จ
 สำเร็จในลักษณะเดียวกันได้ หากมีโอกาสได้รับการศึกษาและได้เข้ารับราชการ
 ผู้ประพันธ์สร้างบทบาทของมาโนชให้เน้นแนวความคิดดังกล่าวนี้ให้ชัดเจนมากขึ้น
 ด้วยการกำหนดให้มาโนชเป็นตัวละครที่มีพื้นหลังด้านครอบครัวอยู่ในระดับต่ำ แต่มาโนช
 เป็นตัวละครเดียวในเรื่องที่เลื่อนฐานะทางสังคมของตนขึ้นจนกระทั่งอยู่ในระดับสูงสุด
 มาโนชสามารถเลื่อนสถานะของตนได้สูงกว่าท่านอง ทั้ง ๆ ที่ท่านองมีพื้นหลังทางสังคม
 ในระดับสูงกว่า ท่านองและคีรีเป็นตัวละครที่สนับสนุนบทบาทของมาโนช จึงเป็นตัวแทน
 ของความคิดให้เด่นชัดยิ่งขึ้น ผู้ประพันธ์ดำเนินเรื่องในจุดนี้ให้เป็นไปได้และเป็นที่ยอมรับ
 ของผู้อ่าน โดยวางบทบาทของมาโนชให้เป็นผู้สร้างความสำเร็จทางการศึกษาได้
 สูงสุดด้วยความมานะพากเพียร การสร้างบทบาทของมาโนชในลักษณะนี้ ทำให้มาโนช

เป็นตัวละครที่มีลักษณะเด่นชัดแตกต่างจากตัวละครเอกในเรื่องอื่น ๆ ค่าย กล่าวคือ เป็นคนธรรมดาสามัญที่ยากจน ซึ่งมีโอกาสเปลี่ยนสถานะทางสังคมได้ ในขณะที่ตัวละครเอกในนวนิยายเรื่องอื่น ๆ มักเป็นผู้ที่อยู่ในตระกูลสูงและมีโอกาสที่อยู่แล้ว

ในนวนิยายเรื่องเดียวกัน ตัวละคร เช่น อากา และ ราฟพรณถูกสร้างให้มีลักษณะนิสัยและบทบาทที่สะท้อนให้เห็นความก้าวหน้าทางการศึกษา และค่านิยมในการดำรงชีวิตของสตรีชั้นสูงในสมัยนั้น กล่าวคือ ผู้ประพันธ์สร้างรายละเอียดเกี่ยวกับตัวละครทั้งสองให้มีลักษณะที่แสดงความเป็นผู้มีความรู้ เช่น ได้รับการศึกษาคดี ชอบอ่านหนังสือ ซึ่งรวมถึงวรรณกรรมตะวันตก และมีอุปนิสัยชอบแสดงความคิดเห็นโต้แย้งในเรื่องต่างๆ กับเพื่อนร่วมสนทนา เป็นต้น แต่ขณะเดียวกัน ผู้ประพันธ์ก็ได้แยกอุปนิสัยของสตรีทั้งสองให้แตกต่างกัน โดยผู้ประพันธ์พยายามแสดงให้เห็นภาพที่แตกต่างระหว่างสตรีสมัยใหม่ที่นิยมวัฒนธรรมและการใช้ชีวิตแบบอเมริกัน คือ อากา กับสตรีที่ได้รับการศึกษาในแบบสมัยใหม่เช่นเดียวกัน แต่นิยมวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบไทย คือ ราฟพรณ ลักษณะที่ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นโดยตัวละครทั้งสองนี้เป็นลักษณะของสตรีในสังคมแบบใหม่ที่ผู้ประพันธ์สังเกตเห็น และถ่ายทอดไว้ในนวนิยาย ผู้ประพันธ์มิได้วิพากษ์วิจารณ์สตรีสมัยใหม่ เช่น อากา ว่ามีลักษณะที่เหมาะสมกับสตรีไทยหรือไม่ แต่ก็ได้บรรยายถึงสตรีเช่น ราฟพรณ ในลักษณะของสตรีไทยที่คิดทรมอลอดเรื่อง

ส่วนในนวนิยายของคอกไม้สด เรื่อง ศัตรูของเจ้าหลอน ผู้ประพันธ์สร้างตัวละคร คือ มยุรี ให้เป็นตัวแทนของสตรีสมัยใหม่ซึ่งปฏิเสธการแต่งงานแบบ "คลุมถุงชน" อันเป็นข้อสังเกตหนึ่งซึ่งผู้ประพันธ์มีต่อลักษณะของสตรีสมัยใหม่ในสังคม โดยผู้ประพันธ์เห็นว่า เป็นลักษณะของสตรีตะวันตก ผู้ประพันธ์สร้างบทบาทให้มยุรีมีความเป็นสตรีสมัยใหม่ทั้งด้านความคิดและการใช้ชีวิต เช่น การแต่งกายแบบสตรีตะวันตก ไปงานสโมสรในเวลาว่าง คีฬาเล่นกีฬา และพูดภาษาอังกฤษ ตลอดจนการปฏิเสธแต่งงานเมื่อบิดาจะให้แต่งงานกับชายที่ตนไม่ได้เลือก การสร้างบทบาทดังกล่าวนี้ไม่มีการแทรกข้อคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ หรือตัดสินลักษณะของสตรีเช่นมยุรี ว่าเป็นสิ่งดีหรือไม่ ซึ่งแสดงว่าผู้ประพันธ์เพียงต้องการเสนอภาพลักษณะของสตรีสมัยใหม่แบบของมยุรี อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผู้ประพันธ์จะมิได้สร้างรายละเอียดที่แสดงความคิดขัดแย้งก็ตาม ผู้ประ-

พันธกิจโครงสร้างโครงเรื่องให้จบลงด้วย การให้มยุรีแต่งงานกับคนที่ตนเลือก แต่ก็เป็นคนที่บิดาของตนเลือกไว้ให้ตนเอง ซึ่งแสดงว่าผู้ประพันธ์ไม่ถึงกับปฏิเสธการแต่งงานแบบคลุมถุงชน และอาจถือว่าสนับสนุนก็ได้ เพราะแสดงว่าผู้ใหญ่มีสายตาไกลกว่า โดยที่มยุรีเป็นผู้ที่สนใจเรื่องนี้เสียเอง

ตัวละครเรน นิจ ในนวนิยายเรื่อง นิจ เป็นตัวละครอีกตัวหนึ่งซึ่งผู้ประพันธ์วางบทบาทให้เป็นตัวแทนของความคิดที่เสนอต่อผู้อ่าน นิจได้รับการจัดการให้แต่งงานจากบิดามารดาโดยมิใคร่รู้จักคุ้นเคยกับชายที่ตนแต่งงานด้วยมาก่อน นิจยอมรับการแต่งงานนั้นแม้จะเป็นหญิงสาวที่ใคร่รับการศึกษามากมาย ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นการแต่งงานแบบคลุมถุงชนซึ่งมีอยู่ในสังคม แต่มิได้แสดงความคิดเห็น หรือวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมทางสังคมดังกล่าวนี้ บทบาทของนิจตอบสนองต่อความคิดที่สอดคล้อง โดยที่นิจเป็นหญิงที่มีความนุ่มนวล อดทนต่อความประพฤติของสามี จนกระทั่งตนเองสามารถเปลี่ยนใจสามีให้หันมารักตนได้ การสร้างบุคลิกลักษณะของนิจ ตลอดจนบทบาทต่าง ๆ ในเรื่องจึงไม่แสดงออกในแง่ที่ขัดแย้งกับสภาพที่เป็นอยู่ของสังคม ซึ่งก็คือ ผู้ประพันธ์สร้างตัวละครให้สะท้อนภาพพฤติกรรมทางสังคมว่ามีอยู่ และไต่ยอมรับพฤติกรรมดังกล่าวนี้โดยไม่โต้แย้ง นิจจึงถูกสร้างให้มีลักษณะที่ราบเรียบโดยตลอด และหากเปรียบเทียบตัวละครเช่น นิจ กับ อมรา ในเรื่อง ความผิดครั้งแรก อันเป็นนวนิยายที่ผู้ประพันธ์แสดงทัศนะต่อสังคมในอีกรดับหนึ่งแล้ว จะเห็นว่า อมราเป็นตัวละครที่ผู้ประพันธ์สร้างให้มีลักษณะขางคิด มีนิสัยวิพากษ์วิจารณ์เหตุการณ์ต่าง ๆ รอบตัว ทั้งที่เกิดขึ้นกับตนเองและผู้อื่น

2. การสร้างคำพูด หรือสร้างบทสนทนาของตัวละคร โดยวิธีนี้

ผู้ประพันธ์จะแสดงลักษณะนิสัยของตัวละครตัวหนึ่งผ่านทางคำพูดและการแสดงความคิดเห็นของตัวละครอีกตัวหนึ่ง หรือมีฉะนั้นก็กำหนดให้ตัวละครกล่าวถึงอุปนิสัยของกันและกัน เป็นการแสดงความแตกต่างของอุปนิสัยของตัวละคร ดังเช่น การสร้างบทสนทนา ระหว่างรำพรรณ อากาศ มาโนช และทำนอง ในนวนิยายเรื่อง ลูกผู้ชาย รำพรรณ

และอาภาเป็นตัวละครที่วงสนทนาถวาทถึงอุปนิสัยใหญ่อันใดเห็นลักษณะที่ต่างกัน¹ และนวนิยายเรื่อง ศัตรูของเจ้าหลอน ผู้ประพันธ์แสดงลักษณะนิสัยของมยุรีในแบบสตรีตะวันตก ผ่านทางจดหมายของบิดามยุรี ที่มีไปถึงบิดาของประสงค์ คูหมั่นว่า "ตั้งแต่มันรู้ความขึ้นนี้ พอนั้นพุกขึ้น มันป็นหน้ายักเโสทัศน์ที่ หาวาบังคับคลุมถุงชณะไรต่าง ๆ จะชุลอมเทาไรก็ไมพียง บอกวาถาขึ้นบังคับให้แต่งงานกับผูที่มันไมรักมันเป็นยอมตาย... อีลูกคนนียายมันเป็นอเมริกาันแต่ ๆ"² การสร้างคำพูดและบทสนทนาของตัวละครใหญ่อานใดเห็นอุปนิสัยของตัวละครโดยทางอ้อมนี้ เป็นกลวิธีหนึ่งที่ผู้ประพันธ์ใช้เพื่อสร้างตัวละครให้สะท้อนข้อสังเกต หรือความคิดของผู้ประพันธ์ เช่นเกี่ยวกับการกำหนดบทบาทตัวละคร ถวาทในอีกแง่หนึ่ง กลวิธีนี้เป็นการเสริมบทบาทของตัวละครให้เป็นที่รู้จักแกผู้อ่านมากยิ่งขึ้น

การใช้ตัวละครที่เป็นเสมือนตัวแทนของกลุ่มคน นอกจากตัวละครจะเป็นตัวแทนของข้อสังเกตของผู้ประพันธ์ที่มีต่อสังคม และเป็นตัวแทนของความคิดของผู้ประพันธ์ซึ่งสอดคล้องกับสังคมแล้ว ผู้ประพันธ์นวนิยายบางเรื่องยังได้สร้างตัวละครที่มีลักษณะสอดคล้องกับความเป็นจริงในสังคม ให้มีลักษณะเป็นตัวแทนของกลุ่มคนควย นวนิยายที่ผู้ประพันธ์สร้างตัวละครให้เป็นตัวแทนของกลุ่มคน ได้แก่นวนิยาย เรื่อง สงครามชีวิต โดยผู้ประพันธ์สร้างตัวละคร คือ ระพีรินทร์และเพลินเป็นตัวแทนของกลุ่มคนสามัญที่ยากจนในสังคม ศรีบูรพาเลือกใช้ตัวละครเอกทั้งสองนี้เพื่อสะท้อนภาพกลุ่มคนผู้ยากจน เป็นการนำภาพชีวิตของคนกลุ่มนี้มาให้อ่านซึ่งเป็นคนในระคับต่างๆ ไครูจักและมีความรู้สึกเห็นใจ³ ระพีรินทร์และเพลินเป็นตัวละครที่ศรีบูรพาใช้แสดงให้เห็นชีวิตที่ยากจนโดยตลอดเรื่อง การแสดงออกของ

¹ ศรีบูรพา, ดูผู้ชาย, หน้า 140-143.

² ดอกไม้สด, ศัตรูของเจ้าหลอน, หน้า 2-3,

³ ศรีบูรพาถวาทถึงวัตถุประสงค์ในการประพันธ์นวนิยายเรื่อง สงครามชีวิต ว่า "ได้นำความเป็นอยู่และชีวิตของคนบางจำพวกมาแสดงไว้ เพื่อให้คนจำพวกอื่น ๆ เข้าใจ แล้วจะได้เห็นหัวอกของเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน" รายละเอียดข้างแล้วในบทที่ 2 หน้า 20.

ตัวละครทั้งสองส่วนใหญ่เป็นการพรรณนาต่อกันและกันถึงความยากจน และความรู้สึก
 ขมขื่น รวมทั้งกล่าวถึงคนยากจนอื่น ๆ ว่าเป็นพวกเดียวกันกับตน ตัวอย่างเช่น ระพีพันธุ์
 กล่าวว่า ตนเองรู้สึกเป็นสุขเมื่อใดก็ตามที่อยู่ใน "หมู่นักยากจนเหมือน ๆ กัน"¹ และ
 เพลินยกเหตุการณ์เพื่อนบ้านเสียชีวิต เพราะไม่มีเงินรักษายามเจ็บป่วยมาเปรียบเทียบกับ
 ตนเองว่า หากเกิดขึ้นกับตนเองก็จะเป็นเช่นเดียวกัน เพราะความเจ็บไข้คือความ
 ตาย "สำหรับเราคนจน"² การที่ตัวละครทั้งสองกล่าวถึงตนเองว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม
 คนยากจนตลอดเวลาแสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์พยายามแสดงตัวละครเอกในนวนิยายของ
 ตนให้เป็นตัวแทนของกลุ่มคน ความรู้สึกเห็นใจที่ผู้ประพันธ์สร้างให้เกิดขึ้นแก่ผู้อ่าน ก็เป็น
 ความรู้สึกเห็นใจในความทุกข์ยากของกลุ่มคนโดยมีตัวละครเป็นตัวแทน วิธีการดังกล่าว
 นี้แตกต่างจากวิธีการของคอกไม้สดในนวนิยายเรื่อง กรรมเก่า และ สามชาย ซึ่งเป็น
 วิธีการเสนอตัวละคร และสร้างความเห็นใจให้แก่ตัวละครในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคล

มาโนช ในนวนิยายเรื่อง ลูกผู้ชาย ก็เป็นตัวละครซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นเสมือน
 ตัวแทนของกลุ่มคน มาโนชถูกสร้างให้มีลักษณะของคนกลุ่มใหม่ในสังคม ซึ่งได้แก่
 ข้าราชการและคนชั้นกลางที่มีการศึกษา ศรีบูรพาสร้างบทบาทของมาโนชให้เป็นคน
 ชรรมาตคามัญญ์ที่สร้างตัวเองด้วยการศึกษา และรับราชการจนกระทั่งประสบความสำเร็จ
 สำเร็จในสังคม อันเป็นการจำลองบทบาทของกลุ่มคนรุ่นใหม่ในสังคมซึ่งเข้ามาสู่ระบบ
 ราชการในแบบที่ปฏิรูป และวางรากฐานการบริหารใหม่ ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระ
 พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเปิดโอกาสให้แก่คนชรรมาตคามัญญ์ที่มีการศึกษาเข้ามา
 มีส่วนร่วมได้ จึงอาจกล่าวได้ว่ามาโนชเป็นตัวละครซึ่งสะท้อนกลุ่มคนรุ่นใหม่ในสังคม
 ดังกล่าว

สรุปวิธีการที่พบในนวนิยาย ความสำนึกทางสังคมในระดับแรกซึ่งเป็นระดับ
 ที่ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นสภาพสังคมที่เป็นอยู่ หรือสภาพสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง คือ
 ในการเสนอภาพชีวิตของคนสองฝ่ายในสังคม และให้ภาพเปรียบเทียบวิถีชีวิตควมเป็น

¹ ศรีบูรพา, สงครามชีวิต, หน้า 15.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 117.

อยู่ของคนทั้งสองฝ่ายเพื่อแสดงให้เห็นความแตกต่าง ผู้ประพันธ์บางคนใช้วิธีบรรยาย
 ในผู้อ่านสังเกตเห็นความเหลื่อมล้ำค่าสูงด้วยตนเอง ส่วนผู้ประพันธ์บางคนใช้วิธีการ
 ที่แสดงความเหลื่อมล้ำค่าสูงอย่างชัดเจน ในการสะท้อนภาพด้านอื่น ๆ ของสังคม ผู้
 ประพันธ์ใช้วิธีสร้างตัวละครให้เป็นผู้แสดงข้อสังเกตที่ผู้ประพันธ์มีต่อสังคม หรือเป็นตัว
 แทนของความคิดที่ผู้ประพันธ์เสนอในแง่สอดคล้องกับสังคมและตัวละครยังเป็นตัวแทน
 ของกลุ่มคนในสังคมที่ผู้ประพันธ์ต้องการกล่าวถึงด้วย การสร้างตัวละครตามวัตถุประสงค์
 ดังกล่าวนี้อาจทำให้ตัวละครที่ถูกสร้างขึ้นมีลักษณะแตกต่างไปจากนวนิยายเรื่องอื่นโดยทั่วไป
 กล่าวคือ ตัวละครเอกเป็นสามัญชนที่ยากจน ในขณะที่นวนิยายส่วนใหญ่ในสมัยนั้นยังนิยม
 ตัวละครที่เป็นคนชั้นสูงในสังคม เป็นที่สังเกตว่า ตัวละครที่เป็นเสมือนตัวแทนของกลุ่ม
 คนนี้ เป็นตัวละครที่ผู้ประพันธ์สร้างให้มีความอ่อนไหว มีจินตนาการ เพื่อให้สามารถ
 บรรยายภาพชีวิตคนจน และโน้มน้าวให้ผู้อ่านเกิดความเห็นใจได้ และเพื่อไม่ให้ขัดกับ
 การสร้างความสมจริงในค่านิยมสมัย ผู้ประพันธ์จึงได้ให้ตัวละครเหล่านี้แสดงความ
 อ่อนไหวในด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น ในด้านความรัก

กลวิธีที่ใช้ในการแสดงความคิดเห็นทางสังคมระดับที่สอง

นี่เป็นระดับที่ตัวละครแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพสังคม โดยการตั้งคำ-
 ถามเกี่ยวกับสภาพตามที่เขานับ วิพากษ์วิจารณ์ หรือแสดงความคิดเห็นขัดแย้งกับสภาพสังคม
 เป็นการแสดงทัศนะในระดับที่ผู้ประพันธ์มีจุดมุ่งหมายในด้านความสนใจสังคมลึกซึ้งกว่า
 ระดับแรก แม้ว่าในนวนิยายที่แสดงทัศนะทางสังคมในระดับนี้ ผู้ประพันธ์ มิได้เสนอ
 ทัศนะทางสังคมให้เป็นความคิดหลักอยู่ทุกเรื่อง แต่ก็ให้ความสำคัญแก่การแสดงทัศนะ
 ทางสังคมเป็นอย่างมาก โดยผู้ประพันธ์ได้ใช้กลวิธีในการเสนอปฏิกริยาทางความคิดต่อ
 สังคมในนวนิยายของตนดังนี้ คือ

การแทรกเหตุการณ์ในระหว่างการค้าเนินเรื่องที่เปิดโอกาสให้แก่การแสดง
ทัศนะของตัวละคร โดยเฉพาะตัวละครเอกซึ่งผู้ประพันธ์ใช้เป็นตัวแทนแสดงความคิดเห็น

ที่ตนสนใจ¹ วิธีการดังกล่าวนี้เป็นวิธีการที่ ยศ วังวรเสถียร ใช้ในนวนิยายเรื่อง มิตรภาพ ซึ่งผู้ประพันธ์ดำเนินเรื่องโดยให้นายจอน ศานติคุปต์ ตัวละครเอกของเรื่อง แสดงทัศนคติต่าง ๆ เกี่ยวกับชีวิต บทบาทและความแตกต่างระหว่างหญิงและชายที่ปรากฏ อยู่ในสังคม ทัศนคติต่อสภาพบ้านเมืองโดยทั่วไป ความคิดเห็นเกี่ยวกับคนรวย-คนจน ฯลฯ การดำเนินเรื่องส่วนใหญ่เป็นไปในรูปแบบสนทนาและบทบรรยายแสดงความคิดเห็น และมีบางบทที่ตัวละครแสดงความคิดเห็นเกือบตลอดทั้งบท ในบทที่ 4 ผู้ประพันธ์เปิดโอกาสให้จอน แสดงความคิดเห็นโดยถ่ายทอดข้อความอย่างละเอียดจากบทความเรื่อง สองเพศ ที่จอนเขียนขึ้น และแทรกไว้ในหนังสือที่มุสกี เติญชือขอยืมไปอ่าน ผู้ประพันธ์ดำเนินเรื่อง โดยให้มุสกีอ่านบทความนั้นโดยตลอดทั้งบท และไม่แสดงความคิดเห็นของเธอในเชิงคัดค้าน หรือเห็นด้วยกับความคิดของจอน ซึ่งเท่ากับเป็นการแสดงเฉพาะความคิดเห็นของฝ่ายชาย คือจอน ในขณะที่ฝ่ายหญิง คือมุสกีเป็นฝ่ายรับฟังอย่างเดียว เช่นเดียวกับบทที่ 6 ซึ่งผู้ประพันธ์ให้ตัวละครเอกฝ่ายชายสนทนากับตัวละครเอกฝ่ายหญิง โดยจอนเป็นฝ่ายแสดงความคิดเห็นเกือบทั้งบท ส่วนมุสกีเป็นฝ่ายรับฟังอีกเช่นกัน การแสดงความคิดเห็นที่ผู้ประพันธ์แทรกไว้ในบทสนทนาและบทความที่ตัวละครเอกเขียนขึ้น และผู้ประพันธ์ถ่ายทอดลงในนวนิยายนั้น เป็นที่เห็นได้ชัดว่า มิได้ช่วยดำเนินเรื่องแต่อย่างใด เป็นเพียงส่วนที่แทรกเข้ามาในระหว่างการดำเนินเรื่องในนวนิยาย นอกจากนั้น ยังไม่ช่วยในการพัฒนา บทบาทของตัวละคร คงจะเห็นได้ว่าตัวละครเอกฝ่ายหญิงมิได้มีบทบาท หรือมีความรู้สึกนึกคิดที่เป็นปฏิริยาต่อความรู้อาตมาที่ได้อ่านหรือที่ได้อ่านจากบทความของตัวละคร

¹ความคิดเห็นนี้ กล่าวได้ว่า คือทัศนคติของผู้ประพันธ์นั่นเอง ในการสัมภาษณ์ ยศ วังวรเสถียร เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2522 (ณ บ้านเลขที่ 1715 ถนนพระราม 4 กรุงเทพมหานคร) ยศ วังวรเสถียร กล่าวว่า ในการประพันธ์นวนิยายของตนนั้น จะวางจุดมุ่งหมายของเรื่องไว้ก่อน แล้วสร้างโครงเรื่องตลอดจนเหตุการณ์ต่าง ๆ ไปสู่จุดมุ่งหมายนั้น และจุดมุ่งหมายของตนในการประพันธ์นวนิยายในทวลงสมัยนั้น คือ ต้องการแสดงความเหลื่อมล้ำค่าสูงในสังคม ซึ่งปรากฏอยู่อย่างชัดเจนในสังคมสมัยรัชกาลที่ 7 และ ต้องการแสดงความคิดเห็นที่เรียกร้องความเป็นธรรม และวิพากษ์วิจารณ์สังคม

เอกชาย การแสดงความคิดเห็นของตัวละครเอกชายโดยทางคำพูด และทางบทความอย่าง ยืดยาวดังที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้ จึงเห็นได้ว่าเป็นเพียงวิธีที่ผู้ประพันธ์ใช้สำหรับแสดง ความคิดเห็น หรือทัศนะทั่ว ๆ ไปในแง่ที่ตนสนใจเท่านั้น ผู้ประพันธ์คงจะต้องการให้ผู้ อานรับฟัง เฉพาะความคิดแง่นี้ จึงมิได้ให้ตัวละครอื่นแสดงความคิดเห็นแง่อื่น

การเสนอความขัดแย้งทางความคิดต่อสภาพที่เป็นอยู่ภายในสังคมผ่านความคิด คิดของตัวละคร ซึ่งเป็นตัวแทนของความคิดแบบต่าง ๆ วิธีการ คือ สร้างตัวละครให้มี ลักษณะเป็นตัวแทนของความคิดแบบต่าง ๆ เพื่อให้มีการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการถกเถียงโต้แย้งกัน ซึ่งจะนำไปสู่ความคิดตามประเด็นของการแสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับสังคม ในการสร้างบทสนทนาและบรรยายความคิดโต้ตอบกันระหว่างตัวละคร ผู้ประพันธ์นวนิยายใช้วิธีการที่ต่างกันเป็น 2 แบบ คือ

1. กำหนดให้ตัวละครแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือโต้ตอบในเชิงซักถาม สนับสนุน หรือให้ความกระจ่างทางความคิดซึ่งกันและกัน ดังเช่น บทสนทนายระหว่าง มาโนช และรำพรรณ ในนวนิยายเรื่อง ลูกผู้ชาย จดหมายโต้ตอบระหว่างระพีพันธ์ และ เพลินในเรื่อง สงครามชีวิต และบทสนทนายระหว่างวิสูตร และลำจวนในเรื่อง ละครแห่งชีวิต

ในบทสนทนายระหว่างมาโนช และรำพรรณ ผู้ประพันธ์เสนอประเด็นเรื่องการ ให้คานิยมฐานะการเงินเป็นเครื่องวัดคุณค่าของคน หรือการวัดความเป็น "ผู้ดี" ด้วยการดูจากฐานะการเงิน รำพรรณเป็นตัวแทนของความคิดที่ปฏิเสธคานิยมดังกล่าว ส่วน มาโนช เป็นตัวละครที่แสดงความคิดของผู้ที่มีใตสนับสนุนคานิยมนั้น แต่ก็มีใตแสดงทัศนะ ที่ปฏิเสธ จึงเป็นลักษณะของผู้ที่มีความคิดกลาง ๆ เรายุติการวิเคราะห์ความคิดแบบรำพรรณว่าเป็น ความคิดของ "รีฟอร์มเมอร์" แต่มีใตคัดค้านความเห็นของรำพรรณ¹ หน้าที่ของมาโนช จะเป็นการนำความคิดที่สังคมมีอยู่มาแย้งรำพรรณ เพื่อให้รำพรรณแสดงความคิดเห็น ของตนเองที่แจ่มแจ้งยิ่งขึ้น

¹ศรีบูรพา, ลูกผู้ชาย, หน้า 123-124.

ส่วนในนวนิยายเรื่อง สงครามชีวิต ผู้ประพันธ์ใช้วิธีการที่เปิดโอกาสให้ตัวละครโต้ตอบและเปลี่ยนความคิดเห็น และความรู้สึกนึกคิดระหว่างกันโดยเฉพา กล่าวคือ คำเนินเรื่องในรูปของจดหมายตลอดเรื่อง และเป็นจดหมายระหว่างตัวละครเอก คือ ระพีพันธุ์ และเพลิน ตัวละครทั้งสองนี้ ผู้ประพันธ์สร้างให้เป็นตัวแทนความคิดของคนที่ยากจน ทั้งสองถ่ายทอดความรู้สึกที่มีต่อความยากจนต่อกัน การแสดงความคิดของตัวละครทั้งสองในบางครั้ง เป็นการเสริมความคิดซึ่งกันและกัน และเป็นการแสดงความคิดเห็นที่ต่อเนื่องกันในบางครั้ง เมื่อฝ่ายหนึ่งได้ประสบเหตุการณ์หนึ่งมา ก็จะแสดงความคิดเห็นของตนวิพากษ์วิจารณ์เหตุการณ์นั้น อีกฝ่ายหนึ่งรับฟังโดยไม่แสดงความคิดขัดแย้งในขณะเดียวกัน ก็จะเริ่มแสดงความคิดเห็นในอีกปัญหาหนึ่งต่อไป การแสดงความคิดของตัวละครทั้งสองนี้จึงเป็นการกำเนินเรื่อง และแสดงทัศนะทางสังคมพร้อมกันไปโดยตลอด นอกจากการแสดงทัศนะทางสังคมแล้ว ตัวละครมีบทบาทในด้านอื่นประกอบอยู่เป็นส่วนน้อย การแสดงทัศนะเป็นศูนย์กลางของความคิด ตัวละครจึงมีอยู่เพื่อการแสดงทัศนะทางสังคมมากกว่าวัตถุประสงค์อื่น

ในระหว่างการแสดงทัศนะทางสังคมตามทางจดหมายของตัวละครทั้งสองนี้ ผู้ประพันธ์ได้ใช้วิธีการที่ควรกล่าวถึงอีก 2 ประการ คือ ประการแรก นอกจากตัวละครจะแสดงความคิดต่อกันซึ่ง เทากันเป็นการเสนอทัศนะต่อผู้อ่านแล้ว ตัวละครทั้งสองยังทำหน้าที่ขยายลักษณะนิสัยของกันและกัน โดยส่วนหนึ่งเป็นการส่งเสริมทัศนะที่แสดงอยู่ด้วย เช่น เพลินกล่าวชมระพีพันธุ์ว่าเป็นคนดี มีความซื่อสัตย์ ฉลาด และมี "คติธรรมอุดม"¹ และกล่าวถึงระพีพันธุ์ด้วยความมั่นใจและชื่นชมว่า ระพีพันธุ์ไม่ใช่คนที่เชื่อในเรื่องโชคเคราะห์² ส่วนระพีพันธุ์ก็กล่าวว่าเพลินเป็นหญิงสาวที่มีความคิด มีความรู้สึกอ่อนโยน และมี "มนุษยธรรมพอเพียงแก่ฐานะที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ เป็นบุคคลที่ควรจะภาคภูมิใจ

¹ ศรีบูรพา, สงครามชีวิต, หน้า 29 และ ๑4

² เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑4-๑5.

ได้อย่างเต็มที่¹ การกำหนดให้ตัวละครกล่าวด้วยคำที่สรรเสริญกันและกันครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างลักษณะตัวละครที่เป็นสัญลักษณ์ของความดี ซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านเชื่อว่าความคิดของตัวละครทั้งสองคงจะถูกของควย

ประการที่สอง ผู้ประพันธ์โน้มน้าวผู้อ่านให้เขาแนวทัศนะที่ตนแสดงทีละชั้น โดยเริ่มต้นด้วยการให้ตัวละครเล่าถึงเหตุการณ์เล็ก ๆ เหตุการณ์หนึ่ง แล้วกล่าววิพากษ์วิจารณ์เหตุการณ์นั้น ทั้งเหตุการณ์ที่เล่าและการวิพากษ์วิจารณ์เป็นสิ่งที่ตัวละครนำมาเชื่อมโยงกับการแสดงความคิดเห็นของตนในเรื่องนั้น ๆ วิธีการนี้ใช้อยู่ในการเสนอทัศนะผ่านทางจดหมายระหว่างระพีพรและเบลนโดยตลอด โดยเฉพาะในการแสดงทัศนะเรื่องความแตกต่างระหว่างความเป็นอยู่ของคนในสังคม ผู้ประพันธ์ให้ระพีพรเล่าถึงความแตกต่างระหว่างตนและเพื่อนร่วมงาน ชื่อ เกยูร โดยถ่ายทอดรายละเอียดและใช้น้ำเสียงที่เน้นความต่างนั้นให้เด่นชัด แล้วกล่าววิพากษ์วิจารณ์ กล่าวคือ ระพีพรเล่าว่า เกยูรสวมเสื้อราคา 24 บาท หมวกราคาใบละ 26 บาท รองเท้าคู่ละ 14 บาท ในขณะที่ระพีพรสวมเสื้อราคาตัวละสิบสี่สิ่ง หมวกราคาใบละเจ็ดสิ่ง และรองเท้าราคาเพียงคู่ละหกสิ่ง นายเกยูรจ่ายค่าอาหารซึ่งรับประทานร่วมกับเพื่อน ๆ ในราคา 80 บาท ซึ่งทำให้ระพีพรกล่าวว่า "ฉันอกไม่โกที่จะไม่ส่งเสียงร้องออกมาด้วยความตกใจ"² ในขณะที่ระพีพรและเพื่อน ๆ จ่ายค่ารับประทานอาหารร่วมกันในวันขึ้นปีใหม่เพียง 4 บาท นอกจากนี้ ระพีพรยังได้รายละเอียดเล็ก ๆ น้อย ๆ อันบ่งถึงความแตกต่างอีกมาก หลังจากนั้น ระพีพรกล่าววิพากษ์วิจารณ์ถึงความแตกต่างดังกล่าวโดยคิดเปรียบเทียบตนเองกับนายเกยูรในด้านความสามารถในการทำงานว่า ความสามารถในการทำงานก็มีอยู่ในระดับใกล้เคียงกัน ทั้งนายเกยูรยังมีเวลาทำงานน้อยกว่า และมีเวลาเที่ยวเตร่มากกว่าอีกควย ระพีพรกล่าวว่า เมื่อพิจารณาจากการทำงานแล้ว

¹ ศรีบูรพา, สงครามชีวิต, หน้า 59-60.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 64.

นายเกยูรก็ไม่ควรจะมีชีวิตที่แตกต่างไปจากตนมากมายถึงเพียงนั้น หลังจากตั้งคำถามหาเหตุผลแล้ว ไก่กล่าวต่อไปว่า ตนได้ทราบข้อเท็จจริงข้อหนึ่งที่น่าจะเป็นคำตอบต่อปัญหาตั้งกล่าวนี้นี้ คือ นายเกยูรเป็นบุตรเศรษฐี ซึ่งต่อมาได้เป็นขุนนาง ระพินทร์แสดงความคิดขัดแย้งว่า ความแตกต่างของคนไม่ควรขึ้นกับโอกาสที่ว่าแต่ละคนถือกำเนิดในตระกูลที่ยากจนหรือร่ำรวย หากแต่ควรเป็นผลจากความสามารถของตนมากกว่า ระพินทร์จึงนำผู้อานมาสู่ขอสรุปในที่สุทว่า ลักษณะที่เป็นอยู่นั้น เป็นความไม่ยุติธรรม¹ วิธีการเล่าของระพินทร์ทั้งหมดนี้ แสดงให้เห็นว่า ผู้ประพันธ์พยายามสร้างข้อถกเถียง (argument) ให้เกิดขึ้นตรงจุดที่เป็นเหตุการณ์เล็ก ๆ อันหนึ่ง มาสู่ขอสรุปที่ชี้ให้เห็นความไม่ยุติธรรมภายในสังคม อาจกล่าวได้ว่า เนื่องจากผู้ประพันธ์ต้องการเสนอขอสรุปของตน จึงได้ใช้วิธีการตามขั้นตอนดังกล่าว วิธีการที่สร้างข้อถกเถียงนี้ ผู้ประพันธ์มิได้ใช้ในการเสนอทศณะในระดับแรก คงจะเห็นได้จากการเสนอภาพความเหลื่อมล้ำค่าสูงในนวนิยายเรื่อง ลูกผู้ชาย เนื่องจากผู้ประพันธ์เสนอภาพที่เป็นอยู่โดยไม่แสดงความคิดเห็นในแบบอคติสินสรุปดัง เช่นในนวนิยายเรื่อง สงครามชีวิต นี้

๘ ในบทสนทนาระหว่างวิสูตรและลำจวนในนวนิยายเรื่อง ละครแห่งชีวิต ผู้ประพันธ์สร้างบทสนทนาที่สนับสนุนกันและกันระหว่างตัวละครทั้งสองในการแสดงทศณะเกี่ยวกับความนิยมมีภรรยาหลายคนของชายหนุ่มในสมัยนั้น ทั้งสองวิพากษ์วิจารณ์ความนิยมดังกล่าว และเห็นพ้องกันว่าทำให้เกิดผลเสียต่าง ๆ² การสนทนาในลักษณะนี้จึงเป็นการสนทนาที่เสริมความคิดเห็นให้เด่นชัดยิ่งขึ้นเช่นเดียวกับการสนทนายระหว่างเจ้าหญิงไอรีนและเจ้าหญิงอูรยาในเรื่องความตกต่ำทางฐานะของเจ้า ใน ผิวเหลืองหรือผิวขาว³

¹ ศรีบูรพา; สงครามชีวิต, หน้า 63-69.

² หม่อมเจ้าอากาศคำเกิง, ละครแห่งชีวิต, หน้า 58-62.

³ หม่อมเจ้าอากาศคำเกิง, ผิวเหลืองหรือผิวขาว, หน้า 31.

2. สร้างบทสนทนาระหว่างตัวละครซึ่งเป็นตัวแทนของความคิดที่ต่าง
กัน ให้โต้ตอบในลักษณะที่ขัดแย้งกันทางความคิด หรือบรรยายถึงความคิดเห็นของตัวละคร
ที่ต่างกันในปัญหาเรื่องเดียวกัน ดังเช่น บทสนทนาโต้แย้งระหว่างอมรา และวไล
และการบรรยายความคิดเห็นของเจริญ สม วไล และอมรา ซึ่งมีทัศนะที่ต่างกันไป
คนละทางในนวนิยายเรื่อง ความผิดครั้งแรก

ในบทสนทนาโต้แย้งระหว่างอมรา และวไล ในนวนิยายเรื่อง ความผิดครั้งแรก
แรก ผู้ประพันธ์กำหนดให้วไลมีความคิดที่ยอมรับการมีภรรยาเก็บมาก่อนแล้วของหลวง
ปราโมทย์ และตอบรับคำขอแต่งงานของหลวงปราโมทย์ เนื่องจากเห็นว่าภรรยาเก็บ
ผู้นั้นเป็นสตรีคนละชั้นกับตน และมีใค้แต่งงานตามประเพณี ส่วนอมรามีความเห็นขัด
แย้ง เพราะเห็นว่าหลวงปราโมทย์มีภรรยาอยู่ก่อนแล้ว และอมราถึงกับทำนายไว้ว่า
หลวงปราโมทย์จะมีภรรยาคนต่อ ๆ ไปอีก¹ ความคิดขัดแย้งระหว่างตัวละครทั้งสองนี้
ผู้ประพันธ์มีใค้เสนอข้อยุติในทันทีทันใด กล่าวคือ ผู้ประพันธ์มีใค้แสดงความเห็นตัดสิน
ความขัดแย้งนี้ในระหว่างการสนทนา แม้จะเสนออมราให้เป็นตัวละครที่ซำงคึกและมีเหตุ
ผลมาตั้งแต่ต้น แต่ผู้ประพันธ์ใช้วิธีดำเนินเรื่องให้เหตุการณ์ที่ตามมาเป็นเครื่องตัดสิน
โดยดำเนินเรื่องให้หลวงปราโมทย์เริ่มมีภรรยาคนใหม่ต่อไปอีก การที่วไลกล่าวตัวแต่ง-
งานไปกับหลวงปราโมทย์จึงเป็น "ความผิดครั้งแรก" การพัฒนาเหตุการณ์ให้เป็น
คำตอบเช่นนี้เป็นการแสดงทัศนะของผู้ประพันธ์อย่างชัดเจน โดยใช้วิธีสร้างความ
ขัดแย้งระหว่างความคิดของตัวละครเป็นทางนำ เพราะผู้ประพันธ์สามารถเลือกใค้ในหลวง
ปราโมทย์มีพฤติกรรมในทางใค้ใค้

ส่วนการบรรยายความคิดของตัวละครที่ต่างกับคนละทาง คือ เจริญ สม อมราและ
วไล นอกจากจะเป็นการสะท้อนลักษณะตัวละครอย่างสมจริงแล้ว ยังทำให้ตัวละครแต่ละ
ตัวเป็นตัวแทนของความคิดแต่ละแบบ อันอาจจะมีใค้ในการขบปัญหาที่ผู้ประพันธ์หยิบยก
ขึ้นมา ปัญหาที่ทำให้ตัวละครทั้งสี่ แสดงความคิดเห็นสู้กัน คือเรื่องหลวงปราโมทย์ไป

¹ดอกไม้สด, ความผิดครั้งแรก, หน้า 127-131.

มีภรรยาใหม่อีกคนหนึ่งภายหลังการแต่งงานกับวไลแล้ว หลังจากผู้ประพันธ์เสนอความคิดแบบต่าง ๆ ผ่านทางตัวละคร โดยเริ่มด้วยบทสนทนาถึงปัญหาดังกล่าวแล้ว ผู้ประพันธ์บรรยายว่า

สตรีรุ่นีคนางศัลยกิจปริษา ถ้ามีผู้ตั้งปัญหาถามว่า "สามีของเธอนอกใจเธอ ๆ จะทำอะไร" หลอนตอบโตในทันที "ถาฉันรู้นั้นไหน เป็นเล็กกับวันนั้น" ส่วนสตรีชนิดนางผดุงพาภิรมกิจ ถ้าจะตั้งข้อปัญหาอันเดียวกัน หลอนจะอ้างอิงยาวนานแล้วจึงจะตอบโต "ทองแดงแต่เหตุการณ ถาฉันแกแล้ว ฉันคงไม่ว่า" ส่วนสตรีชนิดนางปรุกาโมทย การกระทำของหลอนเป็นคำตอบอยู่แล้วในตัว "มีเด็ก ลูกหลังฉันไม่ว่า อยาภูกุหลอกตากี้แล้วกัน" นอกจากสุตรีทั้งสามที่กล่าวแล้ว ถ้าหากมีผู้ไปกล่าวถามอมรา ผู้เป็นสาวและโสด หลอนจะไม่ตอบเสียเลย แต่หลอนจะคิดในใจว่า "เมื่อเราพูดกับผู้หญิงด้วยกัน เราต่างยืนยันว่าที่สามีประพฤตินอกใจเขานั้นเป็นความผิดอย่างร้ายแรง... ไม่มีอะไรจะทำให้เขาใจสำนึกใจเท่ากับเมื่อสามีไปรักผู้หญิงอื่น แต่ตามเสียงของผู้ชาย เขาก็พากันยืนยันว่าการที่เขามีภรรยาอื่นนอกใจจากคนที่ได้คบแต่นั้นไม่เป็นการผิดร้ายอะไรเลย... เมื่อเขายังเลี้ยงดูครอบครัวอย่างเสมอคนเสมอปลาอยู่แล้ว เหตุใดคนคบแต่นั้นจึงต้องเหี้ยมเหี้ยมใจไปควมเขา... แต่เราก็ไม่เคยอธิบายว่าเหตุผลกลใด เขาจึงต้องประพฤติดังนี้ ในเมื่อเขาพูดแล้วว่าเป็นสิ่งที่ภรรยาเขาเกลียดที่สุด¹

ความเห็นของตัวละครทั้งสี่เป็นความเห็นที่มาจากความคิดต่างกัน 4 ทาง แสดงออกในลักษณะที่เป็นเสมือนหนึ่งการอภิปรายถึงปัญหาดังกล่าว และโดยเหตุที่ผู้ประพันธ์สร้างตัวละคร คืออมราให้เป็นตัวละครที่มีความคิดรอบคอบ สุขุม และเป็นคนมีเหตุผลมาโดยตลอด จึงมีหน้าที่แสดงความคิดที่เด่นที่สุด กล่าวคือ มองประเด็นปัญหาจากสายตาของทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย แล้วตั้งข้อสงสัยแก่ที่ว่าฝ่ายผู้ชายไม่เคยอธิบายเหตุผลสำหรับการกระทำที่ทารุณจิตใจของภรรยา แต่ผู้ประพันธ์ไม่ได้ถือความเห็นของอมราเป็นข้อยุติ หากแต่ได้บรรยายสรุปตัดสินปัญหาดังกล่าวจากตัวผู้ประพันธ์เอง โดยยกตัวอย่างข้อธรรมะทางศาสนาว่าควมมงคล 4 ประการ มากล่าวตัดสิน²

¹ คอกไม้สด, ความผิดครั้งแรก, หน้า 527-528.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 528-530.

กลวิธีที่ใช้การสร้างตัวละครให้เป็นตัวแทนของความคิดต่าง ๆ ทั้งความคิดที่
 สอดคล้องกันและขัดแย้งกันคงได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นวิธีการกระตุ้นผู้อ่านให้วิเคราะห์
 ความคิดเห็นนั้น ๆ เมื่อตัวละครถูกกำหนดให้แสดงความคิดเห็นที่จริงจัง มีความคิดที่จะ
 ขบคิด ปัญหาใดปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้น ผู้ประพันธ์จึงต้องให้ความสนใจในการเสนอความคิด
 ของตัวละครแต่ละตัว เช่น ใ้รายละเอียดพอสมควร แสดงทัศนคติที่แน่นอน และสรุปความ
 คิดเห็น ทั้งนี้ เป็นการยากกว่าการสร้างตัวละครเพื่อสะท้อนสภาพสังคมเพียงประการเดียว
 ตัวละครจำต้องมีแนวคิดต่างกัน เพื่อให้ผู้อ่านสามารถมองจากหลายทัศนะ ครั้นแล้ว
 ผู้ประพันธ์ก็จะสรุปลงท้ายวิธีการซึ่งสนับสนุนตัวละครที่ลึกซึ้งกว่าผู้อื่น

การแสดงความคิดผ่านทางตัวละครโดยให้ตัวละครเอกบรรยายความรู้สึกนึก

คิด และการวิพากษ์วิจารณ์สังคมต่อผู้อ่านโดยตรง ลักษณะการแสดงทัศนะจึงเป็นแบบ
 กวีพระราชนิพนธ์ความรู้สึกนึกคิดที่ตัวละครนั้นมีต่อเรื่องต่าง ๆ กลวิธีดังกล่าวนี้ใช้อยู่ในนวนิยาย
เรื่องชาติชาย ของ ยศ วังวรเสถียร นวนิยายเรื่อง ละครแห่งชีวิต และผิวเหลืองหรือ
ผิวขาว ของ หม่อมเจ้าอากาศคำแกิง

นวนิยายทั้ง 3 เรื่องดังกล่าวข้างต้น ใ้วิธีแสดงความคิดเห็นโดยให้ตัวละคร
 ก่อวาทแก่ผู้อ่านโดยตรง กล่าวคือ คำเนินเรื่องโดยใ้บุรุษที่หนึ่ง "ข้าพเจ้า" เป็นผู้
 เล่าเรื่องและบรรยายเหตุการณ์ต่าง ๆ โดย "ข้าพเจ้า" เป็นผู้กลั่นกรอง

นวนิยายเรื่อง ชาติชาย คำเนินเรื่องโดยตัวละครเอก คือ แฉน ไวทยวิทย์
 เป็นผู้เล่าเหตุการณ์ และบรรยายความรู้สึกนึกคิดของตนโดยตลอด ผู้ประพันธ์ใ้โครง
 เรื่องรักแค้นแทรกการพรรณนาความคิดเห็นของแฉนที่มีต่อสังคมเสียเป็นส่วนใหญ่ มีบท
 สนทนาประกอบอยู่ในการดำเนินเรื่องเพียงส่วนน้อย การบรรยายจากตัวละครโดยตรง
 ในลักษณะดังกล่าวนี้ใ้ผู้ประพันธ์มีโอกาสแทรกความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพสังคมไว้ได้
 มาก ดังจะเห็นได้ว่า ผู้ประพันธ์แสดงความคิดเห็นของแฉนต่อสภาพทั่วไปของสังคมไว้
 หลายด้านในหลายตอนด้วยกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่จับบทพร่องของสภาพสังคม
 และเศรษฐกิจในแนวความคิดที่คล้ายคลึงกับครูเทพ ใน "โคลงกลอนของครูเทพ" ซึ่ง

ผู้ประพันธ์ได้ยกโคลงกลอนมากล่าวอ้างไว้ในนวนิยายถึง 7 หน้า¹

ประเด็นใหญ่ประเด็นหนึ่งซึ่งผู้ประพันธ์แสดงไว้ในนวนิยาย คือ ความคิดเห็นในเรื่องความเหลื่อมล้ำค่าสูง ว่าก่อให้เกิดปัญหาในค่านิยมรัก ตัวละคร คือ แผน ได้ตั้งคำถามที่มุ่งถึงความคิดสรุปของผู้ประพันธ์ที่มีต่อความเหลื่อมล้ำค่าสูง ในทำนองเดียวกับทัศนะที่ศรีบูรพาแสดงผ่านทางจดหมายของระพีพร กล่าวคือ แผนเปรียบเทียบว่าชาวนาทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติเช่นเดียวกับเสนาบดี แต่ชาวนากลับถูกเหยียดหยาม "เสมอประหนึ่งว่าไม่ใช่คน"² แผนตั้งคำถามว่า "มันเป็นความชอบธรรมแล้วหรือ"³ การให้ถ้อยคำในประโยคแรก ผู้ประพันธ์เน้นให้ความรู้สึกที่รุนแรงในเรื่องความเหลื่อมล้ำค่าสูง แล้วตั้งคำถามซึ่งบ่งบอกคำตอบอยู่ในตัว วิธีการที่ผู้ประพันธ์นำไปให้อ่านเห็นควบคู่กับข้อสรุป มิใช่การตั้งข้อโต้แย้งด้วยตัวเองดังเช่นที่ระพีพรใช้ หากแต่แสดงอยู่ในตลอดเรื่อง ซึ่งผู้ประพันธ์ดำเนินเรื่องให้แผนผิตหวังในความรักถึงสองครั้ง และแผนบรรยายความรู้สึกของตนเอง โดยเห็นว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเป็นสิ่งที่ไม่ชอบธรรม เพราะตนถูกรังเกียจด้วยชาติกำเนิดเพียงประการเดียว

ส่วนในนวนิยายเรื่อง ละครแห่งชีวิต และ ผิวเหลืองหรือผิวขาว ผู้ประพันธ์ดำเนินเรื่องโดยให้ตัวละครเอกเดียวกัน คือ วิสูตร สุภักดิ์ ณ อยุธยา เป็นผู้พรรณนาความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ นอกจากการเสนอความคิดผ่านตัวละครใหม่มีความคิดเห็นในทางที่สอดคล้องกันและกันแล้ว ในบางประเด็นซึ่งผู้ประพันธ์ต้องการเสนอการวิพากษ์วิจารณ์สังคม ผู้ประพันธ์ยังได้ให้ตัวละครเอกเสนอทัศนะทางสังคมในช่วงของการพรรณนาความอันเป็นทัศนะทางสังคมล้วน ๆ ก่อนที่จะสร้างเหตุการณ์อื่น ๆ เพื่อดำเนินเรื่อง เช่น ในนวนิยายเรื่อง ผิวเหลืองหรือผิวขาว⁴ วิธีการใช้บุรุษที่หนึ่งแสดง

¹ ศ. วัชรเสถียร, ชาติร่าย, หน้า 17-19 และ 20-25.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 141.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

⁴ หม่อมเจ้าอากาศคำเกิง, ผิวเหลืองหรือผิวขาว, หน้า 1-17. การแสดง

ทัศนคติที่มีต่อชีวิต และสังคมนี้ เป็นวิธีการที่ผู้ประพันธ์เสนอทัศนคติที่ต้องการให้ผู้อ่านรับทราบ
ได้โดยง่าย ทั้งง่ายกว่าการนำตัวละครหลายตัวเสนอทัศนคติเดียวกัน และผู้อ่านก็จะสังเกต
ได้โดยง่ายว่า ทัศนคติผู้ประพันธ์ต้องการแสดงเป็นอย่างไร

สรุปวิธีการที่ผู้ประพันธ์นวนิยายเรื่องต่าง ๆ ใช้ในการแสดงทัศนคติในระบับที่
สองนั้น จะเห็นได้ว่า ผู้ประพันธ์ได้ใช้กลวิธีต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่การแสดงความคิด
เห็นวิพากษ์วิจารณ์สังคมอันเป็นระบับที่ผู้ประพันธ์สนใจชี้แนะให้แก่อ่านอย่างมาก คือ
การพยายามแทรกทัศนคติทางสังคมโดยละเอียดไว้ในระหว่างการดำเนินเรื่องโดยผู้ประพันธ์
เปิดโอกาสให้ช่วยการสร้างความเห็นอกเห็นใจ และการสร้างตัวละครซึ่งมีความคิดเห็นทั้งที่สอดคล้อง
คล่องกันและขัดแย้งกัน เพื่อนำผู้อ่านเข้าสู่ประเด็นของการแสดงทัศนคติ ซึ่งผู้ประพันธ์สรุป
ประเด็นลงด้วยทัศนคติที่เป็นของตน เมื่อวิเคราะห์กลวิธีดังกล่าวนี้ จะเห็นว่า การแสดง
ทัศนคติในระบับวิพากษ์วิจารณ์สังคมนี้เปิดโอกาสให้เลือกวิธีการเสนอได้สองแบบ กล่าวคือ
ผู้ประพันธ์อาจสร้างตัวละครให้แสดงความคิดเห็นลึกซึ้ง และมีแง่มุมต่างกัน อีกแบบหนึ่ง คือ
การแสดงความคิดเห็นทางสังคมโดยทางการบรรยายจากตัวละครเอกถึงผู้อ่านโดยตรง
วิธีการทั้งสองแบบนี้ น่าจะเป็นวิธีการที่ผู้ประพันธ์คิดนำมาใช้ให้สนองวัตถุประสงค์ของ
ตน และอาจกล่าวได้ว่า วิธีการดังกล่าวนี้มีผลต่อการพัฒนาการวิพากษ์ของนวนิยายอย่างมาก

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณากลวิธีที่ผู้ประพันธ์สร้างตัวละครซึ่งมีความคิดเห็น
แตกต่างกันคนละทาง เพื่อให้เห็นการแสดงออกในลักษณะที่เป็นเสมือนหนึ่งการอภิปรายถึง
ปัญหาที่ผู้ประพันธ์จะแสดงทัศนคติทางสังคม เช่นที่คอกไม้สดใช้นวนิยาย เรื่อง
ความผิดครั้งแรก ดังได้อธิบายมาแล้วนั้น อาจกล่าวได้ว่า เป็นกลวิธีที่ซับซ้อนและมี
ลักษณะเด่นสุดในบรรดากลวิธีที่ใช้ในการแสดงทัศนคติทางสังคมระบับต่าง ๆ กล่าวคือ
กลวิธีที่คอกไม้สดใช้ที่ซับซ้อนเนื่องจากมิได้ให้ตัวละครเพียงตัวเดียวเสนอความคิด
ของตนแก่อ่านโดยตรง และเด่นสุดเนื่องจากจะพบกลวิธีนี้เฉพาะในการเสนอปัญหาเพื่อ
นำผู้อ่านเข้าสู่ประเด็นของการแสดงทัศนคติ ส่วนการสรุปลงโดยความเห็นของผู้ประพันธ์
ก็เป็นกลวิธีที่ไม่พบในการแสดงทัศนคติทางสังคมในระบับอื่นของคอกไม้สด รวมทั้ง
ไม่พบในนวนิยายของผู้ประพันธ์คนอื่น ๆ อนึ่ง ผู้ประพันธ์ยังคงรักษาการดำเนินเรื่อง
ในเชิงนวนิยายได้อย่างสมบูรณ์ด้วยการใช้กลวิธีดังกล่าว ซึ่งต่างจากกลวิธีที่ ยศ วัชรเสถียร

ใช้ในการแสดงความคิดเห็นของ จอน สานติคุปย์ ในนวนิยายเรื่อง มิตรภาพ อันเป็น การละวิธีการของนวนิยายชั่วคราวเพื่อเสนอความเห็นอย่างตรง ๆ

กลวิธีที่ใช้ในการแสดงความคิดเห็นทางสังคมระดับที่สาม

ความสำนึก ในระดับที่ผู้ประพันธ์เสนอทางออกให้แกปัญหาหรือความขัดแย้ง ที่ตนมีต่อสังคมนี้ ปรากฏอยู่นวนิยายซึ่งแสดงทัศนะทางสังคมที่ประพันธ์ขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2468-2477 นวนิยายส่วนใหญ่เสนอทัศนะในระดับที่สอง คือวิพากษ์วิจารณ์และ ชี้ข้อบกพร่องของสังคม อย่างไรก็ตาม การเสนอทัศนะในระดับที่สองนี้บางประเด็นอาจ มีความหมายรวมถึงแนวทางแก้ไขด้วย เช่น การวิจารณ์ความเชื่อเรื่องโชตเคราะห์ ในนวนิยายของศรีบูรพา ซึ่งทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่าการเชื่อนี้ควรเลิกกันไป เป็นต้น หากแต่ ผู้ประพันธ์มิได้เสนอให้ชัดเจน การพิจารณากลวิธีที่ใช้ในการแสดงทัศนะในระดับที่สาม ในที่นี้ จะพิจารณาเฉพาะกลวิธีที่ผู้ประพันธ์ใช้ในการเสนอความคิดเห็นในการแก้ไขสภาพ สังคม หรือเสนอทางออกให้แกความขัดแย้งที่มีต่อสังคม การกระทำเช่นนี้ แม้ว่าจะ มีให้เห็นบ้างโดยตรงของนักเขียน แต่ก็เป็นกรณีที่เกิดขึ้นถึงความตระหนักในปัญหาสังคมอย่าง จริงจัง และลึกซึ้งที่สุด

เมื่อวิเคราะห์ ความสำนึก ในระดับที่สาม จะพบกลวิธี 2 ประการ คือ การสร้างโครงเรื่อง และ สร้างส่วนประกอบในโครงเรื่อง ที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการแสดงทัศนะ โดยผู้ประพันธ์กำหนดให้โครงเรื่องแสดงความคิดเห็นที่เป็นทาง ออกแกความขัดแย้งที่มีต่อสังคม หรือเป็นหนทางแก้ไขข้อบกพร่องในสังคม ซึ่งผู้ประพันธ์ กล่าววิพากษ์วิจารณ์ไว้ใน การแสดงทัศนะระดับที่สอง วิธีการดังกล่าวนี้พบในการแสดง ทัศนะเรื่อง การเปรียบเทียบคุณค่าของการรับราชการและการทำการค้า นวนิยายที่ใช้ การสร้างโครงเรื่องนี้ นำไปสู่การเสนอทัศนะซึ่งผู้ประพันธ์อาจเห็นว่าเป็นทางออกสำหรับ สังคม ได้แก่ นวนิยายเรื่อง ชาติชาย และ สามชาย

ในนวนิยายสองเรื่องข้างต้น ผู้ประพันธ์สร้างโครงเรื่องลักษณะเดียวกัน คือ กำหนดให้ตัวละครเอกเลือกทำการค้าแทนการรับราชการ และประสบความสำเร็จในด้านการค้า จนกระทั่งสามารถสร้างฐานะของตนได้ ทั้งฐานะทางการเงินและฐานะทาง

สังคม ตัวละครเอกในนวนิยายทั้งสองเรื่องปฏิเสศการบริโภครักษาการด้วยเหตุผลแบบเดียวกัน คือ เห็นว่าประเทศกำลังต้องการการพัฒนาค้าขายอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรม และการเลือกทำการค้าเป็นอาชีพที่อิสระกว่า การปฏิเสศการบริโภครักษาการนี้เป็นความคิดที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการมองเห็นจุดบกพร่องที่เป็นอยู่ภายในสังคม คังนั้นทางออกซึ่งผู้ประพันธ์เสนอคือการเลือกทำการค้า อันเป็นผลจากการตัดสินใจของตัวละครเอก และผู้ประพันธ์กำหนดโครงเรื่องให้ตัวละครนั้นประสบผลสำเร็จในสิ่งที่เลือกกระทำ จึงแสดงว่า การวางโครงเรื่องในลักษณะนี้เป็นกรนำผู้อ่านไปสู่คำตอบที่เป็นข้อคิดของผู้ประพันธ์

หากนำโครงเรื่องของผู้ประพันธ์สร้างขึ้นนี้มาวิเคราะห์โดยเปรียบเทียบกับความเป็นจริงด้านสังคม จะเห็นว่าความเคลื่อนไหวของสังคมที่ผู้ประพันธ์นำมากล่าว ซึ่งได้แก่ การทำการค้าแทนการบริโภครักษาการ เป็นปรากฏการณ์ใหม่ทางสังคมในขณะนั้น แต่มีเป็นส่วนน้อยมาก² การที่ผู้ประพันธ์นำมาสร้างเป็นโครงเรื่องของนวนิยายของตนนั้นอาจวิเคราะห์ได้ว่า ประการแรก ผู้ประพันธ์เห็นว่า เป็นปรากฏการณ์ที่มีลักษณะแปลกใหม่ในสังคม หรือประการที่สอง ผู้ประพันธ์นำเหตุการณ์นี้มาใช้เพื่อแสดงทัศนะของผู้ประพันธ์ คือ สนับสนุนปรากฏการณ์ดังกล่าวของสังคม และพยายามให้ผู้อ่านเห็นพ้องด้วย ข้อวิเคราะห์ในประการหลังนี้จะสอดคล้องกับความเป็นจริงของฝ่ายผู้ประพันธ์มากกว่าข้อวิเคราะห์ในประการแรก เนื่องจากผู้ประพันธ์พยายามให้เหตุผลแก่การเลือกของตัวละคร³

¹ยศ วัชรเสถียร, ชาติชาย; หน้า 16 และ 17 และ ดอกไม้สด, สามชาย, หน้า 85 การแสดงทัศนะในประเด็นนี้ศึกษาโดยละเอียดแล้วในบทที่ 3

²ในการสัมภาษณ์พระบาราศนราคร เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2521 (ณ บ้านเลขที่ 43 ซอยพิพัฒน์ ถนนสีลม กรุงเทพมหานคร) พระบาราศนากล่าวว่า ในสมัยรัชกาลที่ 7 คนส่วนใหญ่ยังนิยมบริโภครักษา ในด้านการค้าขาย คนไทยที่ทำการค้ามีอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก

³นวนิยายที่สร้างโครงเรื่องให้ตัวละครเอกประสบความสำเร็จในด้านการค้าและสามารถสร้างฐานะจนเป็นที่ยอมรับในสังคม ยังได้แก่เรื่อง โลกสันนิวาส และ นักเรียนนายร้อย แต่ในนวนิยายทั้งสองเรื่องนี้ ผู้ประพันธ์มิได้แสดงเหตุผลสำหรับการเลือกของตัวละคร ซึ่งทำให้นวนิยายทั้งสองเรื่องนี้อาจวิเคราะห์ได้ทั้งสองทาง และไม่อาจลงความเห็นในทางใดทางหนึ่งเพียงทางเดียวได้

อันเป็นเหตุผลที่เนื่องมาจากการพิจารณามองเห็นข้อบกพร่องที่มีอยู่ในสังคม จึงอาจกล่าวได้ว่า ผู้ประพันธ์สร้างโครงเรื่อง และส่วนประกอบในโครงเรื่องให้แสดงข้อเสนอซึ่งเป็นทางออกสำหรับข้อวิพากษ์วิจารณ์ที่คนมีต่อสังคม

การเสนอทัศนะผ่านความคิดเห็นของตัวละคร โดยผู้ประพันธ์ใช้วิธีการให้ตัวละคร เสนอความคิดเห็นที่เป็นการ เปลี่ยนแปลงสภาพสังคมในประเด็นซึ่งตนวิจารณ์อยู่ วิธีการดังกล่าวนี้ ใช้อยู่ในบทสนทนาระหว่างมาโนช และรำพรรณในนวนิยายเรื่อง ลูกผู้ชาย และบทสนทนาระหว่างวิสูตร และลำจวน ในนวนิยายเรื่อง ละครแห่งชีวิต ขั้นตอนที่ใช้ในการ เสนอความคิดเห็นที่เป็นการเปลี่ยนแปลงนี้ ได้แก่ การสร้างข้อคิดเห็นที่วิพากษ์วิจารณ์ในระหว่างตัวละครสองตัว เกี่ยวกับ เรื่องใด เรื่องหนึ่งที่เป็นประเด็นทางสังคม แล้วตัวละครผู้ที่เปิดประเด็นความคิดนั้นจะเป็นผู้เสนอทัศนะไปสู่การเปลี่ยนแปลง หรือความเห็นที่เป็นทางออกของตน

ในระหว่างการสนทนาเรื่องการยกย่องคนที่มีฐานะมั่งคั่งว่าเป็น "ผู้ดี" ซึ่งเป็นการสนทนาระหว่างรำพรรณและมาโนช ตัวละครทั้งสองโดยเฉพาะรำพรรณ ได้แสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งกับค่านิยมดังกล่าว และในที่สุด รำพรรณ ผู้ริเริ่มการสนทนาในมัญหานี้ได้เป็นผู้เสนอว่า ค่านิยมดังกล่าวนั้นควรได้รับการเปลี่ยนแปลงเสียใหม่¹ รำพรรณจึงทำหน้าที่เป็นผู้เสนอความคิดเห็นซึ่งเป็นทัศนะที่ผู้ประพันธ์สนับสนุน ส่วนในการสนทนาระหว่างวิสูตรและลำจวน ในนวนิยายเรื่อง ละครแห่งชีวิต

เป็นการวิพากษ์วิจารณ์การที่ผู้ชายในสมัยนั้นนิยมการมีภรรยาหลายคน วิสูตรและลำจวน กล่าวถึงผลเสียที่มีต่อจิตใจของภรรยา โดยเฉพาะวิสูตรได้กล่าวเพิ่มเติมถึงผลเสียที่มีต่อสังคม ทั้งด้านครอบครัวและประเทศชาติ หลังจากนั้น วิสูตรเสนอว่า ประเทศไทยควรมีกฎหมายบัญญัติให้ผู้ชายมีภรรยาเพียงคนเดียว² เป็นที่เห็นได้ชัดว่า ผู้ประพันธ์เสนอทัศนะดังกล่าวนี้ผ่านทางความคิดเห็นของวิสูตร ซึ่งผู้

¹ ศรีบูรพา, ลูกผู้ชาย, หน้า 123-124.

² หม่อมเจ้าอากาศคำแก๊ง, ละครแห่งชีวิต, หน้า 62-65.

ประพันธ์ไว้เป็นแนวทางในการเสนอทัศนะที่เป็นการเปลี่ยนแปลงสังคมนั่นเอง

เนื่องจากการแสดงความคิดเห็นทางสังคมในเชิงสร้างสรรค์สิ่งใหม่ปรากฏอยู่เป็นส่วนใหญ่ในนวนิยายสมัยรัชกาลที่ 7 จึงพบกลวิธีที่ใช้อยู่ในนวนิยายในระดับสามเพียง 2 วิธีการคั้งกล่าวข้างต้น กลวิธีทั้งสองประการโดยเฉพาะกลวิธีที่สองอาจกล่าวได้ว่ามิได้เป็นกลวิธีที่แตกต่างหรือซับซ้อนไปกว่ากลวิธีที่ใช้ในการแสดงทัศนะในระดับที่สอง ทั้งนี้ เนื่องจากทัศนะในระดับนี้เป็นทัศนะที่เป็นข้อเสนอต่อสังคม เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกลวิธีที่ใช้ในทัศนะระดับต่าง ๆ แล้ว กลวิธีบางอย่างที่ใช้ในการแสดงทัศนะระดับที่สอง เป็นกลวิธีที่ค่อนข้างซับซ้อน และมีผลทางการพัฒนาการของนวนิยายมากที่สุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการแสดงความคิดเห็นในระดับที่สองนี้ เป็นการวิพากษ์วิจารณ์ การลงความเห็นของผู้ประพันธ์ หรือของตัวละครที่มีต่อประเด็นหนึ่ง ๆ ผู้ประพันธ์จึงต้องอาศัยวิธีการที่ทำให้ทัศนะนั้น ๆ มีน้ำหนัก และคุณสมบัติผสมผล

เมื่อวิเคราะห์กลวิธีที่ใช้ในการแสดงความคิดเห็นทางสังคมในระดับวิพากษ์วิจารณ์ พบว่า ผู้ประพันธ์เสนอความคิดเห็นที่วิพากษ์วิจารณ์สังคมด้วยวิธีการ 2 แบบ คือ ทั้งการเสนอความคิดเห็นผ่านทางตัวละครโดยตรง และการสร้างตัวละครหลายตัว ให้แสดงความคิดเห็นต่าง ๆ กัน แล้วผู้ประพันธ์สรุปลงด้วยความเห็นของตัวละครที่แสดงความคิดเห็นลึกซึ้งที่สุด หรือที่เป็นความคิดเห็นของผู้ประพันธ์เอง วิธีการสองแบบนี้ เป็นวิธีการที่ใช้ในการแสดงความคิดเห็นระดับเดียวกัน คือ ระดับวิพากษ์วิจารณ์ ปัญหาทางสังคมที่นำมาวิพากษ์วิจารณ์ อาจมีใ้ปัญหาที่ผู้ประพันธ์เห็นว่า เป็นปัญหาที่รุนแรงจนกระทั่งต้องใช้กลวิธีที่หลีกเลี่ยงการกล่าวถึงปัญหานั้น ๆ โดยตรง ดังจะเห็นได้ว่า การวิพากษ์วิจารณ์สังคมอย่างรุนแรง ซึ่งยศ วัชรเสถียร เสนอในนวนิยายของคณนั้น ได้ใช้วิธีการเสนอผ่านการแสดงความคิดเห็นของตัวละครต่อผู้อ่านโดยตรง ในขณะที่ปัญหาทางสังคมซึ่งค่อนข้างจะเป็นปัญหาทางครอบครัว เช่นที่ ดอกไม้สดเสนอนั้น ใช้กลวิธีที่ซับซ้อนกว่า ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า การใช้กลวิธีในแบบหลังนี้ ผู้ประพันธ์จะต้องคำนึงถึงลักษณะเฉพาะในการแตงนวนิยายอยู่ตลอดเวลา จึงจะสามารถทำได้

อย่างไรก็ตาม ในการเลือกใช้กลวิธีเพื่อโน้มน้าวให้ผู้อ่านเห็นคล้อยตามผู้ประพันธ์
 ้วยกลวิธีที่ซับซ้อนนี้ แม้จะพบในกลวิธีของผู้ประพันธ์เพียงคนเดียว แต่ก็เห็นได้ชัดว่า
 มีการใช้กลวิธีนี้ในการแสดงความสำคัญทางสังคมในระดับวิพากษ์วิจารณ์ มิได้ใช้ในการแสดง
 ความสำคัญทางสังคมในระดับอื่น ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากการวิพากษ์วิจารณ์สังคมในประเด็น
 ต่าง ๆ มีอยู่มากกว่าการแสดงความสำคัญทางสังคมในระดับอื่น ๆ ผู้ประพันธ์จึงคิดหากลวิธี
 ที่แตกต่างหลากหลายไปจากกลวิธีที่ใช้ในระดับอื่น ๆ การเลือกใช้วิธีการเพื่อแสดงความสำคัญ
 ทางสังคมคงได้กล่าวมานี้ จึงเป็นการใช้กลวิธีการประพันธ์ที่มีความแตกต่างออกไป เพื่อการ
 เสนอทัศนะทางสังคมที่ประกอบด้วยการวิพากษ์วิจารณ์มากที่สุด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย